

Conceptualizing Process with Numerical Dependents in Hindi Style Poetry

Narges Oskouie

Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran.
Email: n.oskooi@bonabiau.ac.ir

Article history: Received 29 November 2023;

Received in revised form 01 June 2024;

Accepted 05 June 2024;

Published 23 September 2025

Abstract

Conceptualization is one of the important links between human mind and language in the important and complex mechanisms of human life such as cognition, learning and interaction with the world. The need for conceptualization becomes more prominent in some discourse areas, such as philosophical discussions and the explanation of abstract experiences. Among the periodical styles of Persian poetry, the Indian style is an important style for dealing with complex intuitive images and abstract statements. Several researches have been conducted regarding conceptual metaphors in Indian style poetry, the results of which show that these poets creatively benefit from the linguistic possibilities and physical features of the world of sensations to understand and explain personal and philosophical experiences resulting from spiritual behavior and abstract concepts. The main issue of the current research was the introduction of numerical dependents as a part of conceptual-ontological metaphors in Indian style poetry, for the purpose of wide conceptualizations of this poetry. To carry out this descriptive-analytical research, studies in the field of cognitive linguistics as well as philosophical-physical topics were used in the recognition of the qualities of matter, and we reached these results: numerical dependents with the pattern (number + dependent: material + few: abstract) are often used to conceptualize things. Abstract and subjective are introduced in Indian style poetry and by attributing the physical qualities of matter (weight, length, height, time and volume) to mental matters, it helps to make these concepts more objective; For this reason, this group of numerical dependents can be considered ontological metaphors (often material and sometimes recognition).

Keywords: conceptualization, ontological metaphors, Indian style poetry, Numerical dependents.

1. Introduction

Conceptualization is one of the important interfaces between human mind and language in the important and complex mechanisms of human life such as cognition, learning and interaction with the world. The need for conceptualization becomes more prominent in some discourse areas, such as philosophical discussions and the explanation of abstract experiences. Among the periodical styles of Persian poetry, the Indian style is an important style for dealing with complex intuitive images and abstract expressions. Religious-mystical philosophy has paid a lot of attention to conceptualization due to the nature and specific direction of intellectual components. In Islamic philosophy, "credibility" is considered as a tool and solution for understanding and thinking about mental matters in the process of cognition. In this view, the perception of existence is not exclusive to sense, and reason, illusion, fantasy, intuition and mysticism are also known to be effective in epistemology; Islamic philosophers have called knowledge resulting from sense "acquired science" and knowledge resulting from inner perceptive powers "present science". With the specialization of the sciences in the 20th century, the science of cognitive linguistics became responsible for the study of "embodied mentality" or "embodied mind" in order to use the method of interdisciplinary studies and with the benefit of the results of researches in the psychology of language (including the basics of neurology, psychology,

philosophy, linguistics, sociology, culture and anthropology) and phenomenological philosophy to show how the embodiment of mental affairs, i.e. the coexistence of mind and matter, is processed in the brain and language. The main issue of the present research was the introduction of numerical dependents as a part of conceptual-ontological metaphors in Indian style poetry, for the purpose of extensive conceptualizations of this poetry. The process of this research was achieved by answering these questions: 1- What role do numerical dependents play in expressing the spiritual experiences of the Indian style poet and objectifying his mental concepts for the audience? 2- Which part of numerical dependents is a tool for conceptualizing abstract matters and visualizing immaterial concepts in Indian style poetry? 3- Numerical dependents are mostly in which group of types of conceptual metaphors? The necessity of conducting the present research is to present a model of conceptualization in a part of Persian literature, whose prominent feature is entering into the ambiguous and abstract fields

1.1. Research Methodology

To carry out this research, firstly, examples related to numerical dependents (with the pattern of number + dependent: material-minor: abstract) were searched and extracted in the poems of Indian style poets; For more accuracy and accuracy and to find more poetry samples for more accurate evaluations, Dorj and Ganjur software were used. About 500 examples were extracted from the study of divans of Indian style poets (included in the insert) such as: Asir, Bidel, Joya, Seidai Nasfi, Saeb Tabrizi, Fasihi Heravi, Fayaz, Kasab Shirazi, Vaez Qazvini. Then these verses were compared with the poets' printed divans and edited (only poems that the author found in the poet's printed divan are included in this article, and the rest of the samples were removed). Due to the characteristic of imitation and assurance as well as the repetition of the theme and image in the Indian style poetry, there were many examples of several types and forms among the verses, which were also removed and a more beautiful and eloquent example was chosen for each conceptualization. Then, according to the qualities of the material and the characteristics of the types of ontological metaphors, the numerical dependents used for conceptualization in this poem were divided, classified and analyzed.

2. Discussion

Numerical dependents, with the four mentioned patterns (material-material/material-abstract/abstract-material/abstract-abstract) have had several important effects in the text of Indian style poems: 1- They have refreshed the original devices that were worn out due to intense repetition, with All kinds of morphological, syntactic and rhetorical deviations (which have been discussed in detail in previous researches) have caused innovative and creative creations in the axis of coexistence and succession of Indian style poetry. 2- He invented new qualities and limitations in poetic language. 3- He replaced many similes, metaphors, ironies and dead symbols with new combinations and symbols. 4- It has created new forms of exaggeration and exaggeration in the text of the poem. 5- It has created a wide and delicate network of all kinds of proportions in the level of loss and meaning of the poem. 6 With his presence, he has become the basis for all kinds of themes and linguistic and mental games in the poem, adding to the poetic ambiguity and its greater impact on the audience's thoughts and emotions. But the special and important effect of a type of numerical dependents with the pattern "number + dependent: material - few: abstract" in Indian style poetry is that it has been able to relate physical and material properties to mental and non-material elements in an artistic way. to give In this way, the numerical dependents are the context for the conceptualization of abstract matters desired by the poets of this style of imaginary and artistic worlds and discovery and intuitions of taste and taste. Borrowing properties belonging to physicality from the world of sensations is the first step of conceptualization through numerical dependents, the same step that was mentioned in the discussion of cognitive metaphors as image schemas, and in the second step, the physical structure borrowed from the material world to An immaterial concept is attributed. What is obtained from this adaptation is the objectification of the poet's mental world and personal imaginary and abstract experiences.

3. Conclusion

This research showed that the numerical dependents with the pattern (number + dependent: material - few: abstract) by formulating material qualities such as: dimension, weight, time or volume to mental and abstract matters, mostly for the conceptualization of these matters in the poetry of style poets.

Indian is entered; It means borrowing from the tangible world to visualize the intangible. For this reason, this category of numerical dependents can be considered a part of ontological metaphors in Indian style poetry. The formation of these metaphors in Indian style poetry is a function of lived physical experience; The description of bodily experiences or perceptual perceptions based on bodily experience, which is the basis for the formation of image schemas, forms the first step of the conceptualization process with numerical dependents; The second step is structuring and objectifying abstract concepts in accordance with image schemas

4. References

- Asadollahi, Kh., and Alimanesh, V. (2017). investigation of the semantic relations of special numerical and singular dependents in the poems of Bidel Dehlavi, **Fanon Adabi**, 10(1), 17-32.
- Asir Shahrastani, M.M. (2014). **Diwan-e- Ghazliat**, by Gholamhossein Sharifi Voldani, Tehran: Written Heritage.
- Bidel Dehlavi, A. Q. (1963). **Diwan**, two volumes, corrected by Khal Mohammad Ghashid and Khalilullah Khalili, Department: Ministry of Authorship and Leadership.
- Einstein, A. (1962). **Einstein's philosophical essays**, translated by Mahmoud Sahib, Tehran: Pirouz.
- Fasihi Heravi, F. (2013). **Diwan**, corrected by Ebrahim Qaisari, Tehran: Amir Kabir.
- Fayaz Lajurdi, A.R. (1994). **Diwan**, corrected by Jalil Masgranjad, Tehran: Allameh Tabatabai University.
- Hasanpour Alashti, H. (2014). **New Tarz**, Tehran: Sokhan.
- Janes, J. H. (1973). **Physics and Philosophy**, 2nd edition, translated by Ali Qali Bayani, Tehran: Pocket Books.
- Joya Tabrizi. (1958). **Kolliyat**, by Muhammad Baqir, Lahore: Punjab University.
- Kardel Ilwari, R. (2019). construction of special numerical dependent combinations in Bidel's Ghazliat, **Bahar Adeb**, 4(4), 301-312.
- Kövecses, Z. (2002). **Metaphor: A Practical Introduction**; New York: Oxford University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). **Metaphors We Live By**. Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Qassab Kashani, S. (1984). **Diwan**, edited by Javaheri Vajdi, Tehran: Sanai.
- Saeb Tabrizi, M.A. (1985). **Diwan**, first volume, by Mohammad Kahraman, Tehran: Scientific and Cultural.
- Saeb Tabrizi, M.A. (1989). **Diwan**, Volume 5, edited by Mohammad Kahraman, Tehran: Scientific and Cultural.
- Saeb Tabrizi, M.A. (1992). **Diwan**, second volume, edited by Mohammad Kahraman, Tehran: Scientific and Cultural.
- Sedayi Nasfi. (1990). **Diwan**, under the supervision of Khan Afsahzad, Dushanbe: Danesh.
- Shafi'i Kodkani, M.R. (1987). **Poet of Mirrors**, 12th edition, Tehran: Akah.
- Vaez Qazvini, M.R. (2013). **Diwan**, by Asghar Elmi, Tehran: Ma.
- Yu, N. (1998). **The Contemporary Theory of Metaphor**. Amsterdam: John Benjamin. B. V. Routledge.

Cite this article Oskuie, N. (2025). Conceptualizing Process with Numerical Dependents in Hindi Style Poetry. *Journal of Subcontinent Researches*, 17(49), 9-22. DOI: [10.22111/jsr.2024.47327.2396](https://doi.org/10.22111/jsr.2024.47327.2396)

فرایند مفهوم‌سازی با وابسته‌های عددی در شعر سبک هندی

نرگس اسکویی ✉

دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران. ایمیل: n.oskooi@bonabiau.ac.ir

چکیده

مسئله اصلی تحقیق حاضر، معرفی وابسته‌های عددی به‌عنوان بخشی از استعاره‌های مفهومی-هستی‌شناختی در شعر سبک هندی، به‌منظور مفهوم‌سازی‌های گسترده این نوع شعر است. مفهوم‌سازی، یکی از رابط‌های مهم بین ذهن و زبان آدمی در سازوکارهای مهم و پیچیده حیات بشر نظیر شناخت، یادگیری و تعامل با جهان است. نیاز به مفهوم‌سازی، در برخی ساحت‌های گفتمانی نظیر مباحث فلسفی و تبیین تجربیات تجریدی، برجسته‌تر می‌شود. در میان سبک‌های دوره‌ای شعر فارسی، سبک هندی به‌واسطه پرداخت به تصاویر شهودی پیچیده و بیانات انتزاعی، سبکی شاخص است. برای انجام پژوهش حاضر، از روش توصیفی-تحلیلی، و مطالعات حوزه‌ی زبان‌شناسی شناختی استفاده شده است. ضرورت انجام این تحقیق، در ارائه الگویی از مفهوم‌سازی در بخشی از ادبیات فارسی است که ویژگی برجسته آن، ورود در حوزه‌های غامض انتزاعی و تجریدی است. با انجام این پژوهش، به این نتایج دست یافتیم: وابسته‌های عددی با الگوی «عدد + وابسته: مادی؛ معدود: انتزاعی»، اغلب برای مفهوم‌سازی امور تجریدی و ذهنی در شعر سبک هندی وارد شده است و با نسبت‌دادن جسمانیت و کیفیات فیزیکی ماده (وزن، درازا، ارتفاع، زمان و حجم) به امور ذهنی، به عینی‌تر شدن این مفاهیم کمک می‌کند؛ بدین دلیل، این گروه از وابسته‌های عددی را می‌توان استعاره‌های هستی‌شناختی (ظرف، مادی و تشخیص) به‌شمار آورد.

واژه‌های کلیدی: مفهوم‌سازی، استعاره‌های هستی‌شناختی، وابسته‌های عددی، طرح‌واره‌های ذهنی، شعر سبک هندی

۱- مقدمه

فرایند مفهوم‌سازی، از قرون متقدم دانش بشری، توجه محققان و اندیشمندان را به خود جلب کرده بود. ریشه اصلی مطالعات مربوط به مفهوم‌سازی را با تقدم زمانی چندقرنی، باید در مبحث «دلالت لفظ بر معنا» در منطق و فلسفه جست. ارسطو مفهوم‌سازی را به خطابه و آثار ادبی محدود ساخت. بعدتر، فلسفه زبان و فلسفه تحلیلی، بیشترین تمرکز را بر مطالعه مفهوم‌سازی نهادند و دریافتند که فرایند مفهوم‌سازی، یا از طریق نوسازی واژگان انجام می‌گیرد که ساختن واژگان و اصطلاحات و ترکیبات جدید برای سخن‌گفتن، از مفاهیم نویافته است، یا توسط نوسازی مفهومی شکل می‌گیرد که آن، «چگونگی قرض‌گیری از حوزه مبدأ یعنی جهان محسوسات، برای بیان مفاهیمی از حوزه مقصد و تجربیات نامحسوس و انتزاعی» را نشان می‌دهد (Kövecses, 2002: 15). فلسفه دینی-عرفانی به‌واسطه ماهیت و جهت‌گیری خاص مؤلفه‌های اندیشگانی، توجه بسیار زیادی به مفهوم‌سازی داشته است. در فلسفه اسلامی، «اعتباریات»، به‌عنوان ابزار و راهکاری برای

مطالعات شبه‌قاره، دوره ۱۷، شماره ۴۹، ۱۴۰۴، صص ۹-۲۲.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۰۸ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۶ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

استناد: اسکویی، نرگس. (۱۴۰۴). فرایند مفهوم‌سازی با وابسته‌های عددی در شعر سبک هندی. مطالعات شبه‌قاره، ۱۷(۴۹)، ۹-۲۲.

DOI: [10.22111/jsr.2024.47327.2396](https://doi.org/10.22111/jsr.2024.47327.2396)

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© اسکویی، نرگس.

ادراک و نیز اندیشیدن به امور ذهنی در فرایند شناخت به حساب می‌آید. در این نگره، ادراک هستی، منحصر به حس نبوده و همچنین عقل، وهم، خیال، شهود و عرفان نیز در معرفت‌شناسی مؤثر شناخته می‌شود. فلاسفه اسلامی، شناخت حاصل از حس را «علم حصولی» و شناخت حاصل از قوای ادراکی باطنی را «علم حضوری» می‌گفته‌اند.

با تخصصی‌تر شدن علوم در قرن بیستم، علم زبان‌شناسی شناختی، عهده‌دار مطالعه در «ذهنیت تجسم‌یافته» یا «ذهن مجسم» شد تا به روش مطالعات میان‌رشته‌ای و با بهره‌مندی از نتیجه پژوهش‌های روان‌شناسی زبان (شامل مبانی عصب‌شناسی، روان‌شناسی، فلسفه، زبان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فرهنگ و مردم‌شناسی) و فلسفه پدیدارشناختی، نشان دهد که تجسم‌یافتگی امور ذهنی، یعنی هم‌نشینی ذهن و ماده، چگونه در مغز و زبان پردازش می‌شود. لیکاف و جانسون با کتاب «استعاره‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم» (1980)، به قطب استعاری ذهن انسان پرداختند و نشان دادند که عارف و عامی، برای پردازش مفاهیم انتزاعی، به گونه‌ای یکسان از استعاره‌های مفهومی سود می‌جویند. استعاره‌های مفهومی، تمثیل، تجسم و بازنمایی جهان ذهنی با نظیره‌سازی از جهان عینی را در زبان ممکن می‌سازد.

جهان شعر، جهان خلاقیت و ابداع است و در کنار آنکه می‌کوشد تا سخن نو از نگفته‌های جهان شخصی و جمعی انسانی بگوید، به همان اندازه نیز در فکر ابداع ابزارهایی ابتکاری برای بیان طرح‌های اندیشگانی نو و ایدئولوژی‌های متفاوت است. در هریک از دوره‌های ادبی، با روی کار آمدن طرزی نو از گفتمان‌های ایدئولوژیک، شاهد غلبه بیشتر گروهی از ابزارهای گفتمانی هستیم. در میان سبک‌های دوره‌ای شعر فارسی، سبک هندی به‌واسطه تلاش گویندگانش در پردازش‌های بکر و نازک از عوالم خیالی و مضمون‌سازی در پرده‌های اشرافی و تجربیات شهودی، سبکی شاخص به شمار می‌آید. حتی اگر پذیرفته باشیم که این شعر، «شعر لذت است، نه شعر معنویت» (حسن‌پور آلاشتی، ۱۳۸۴: ۲۶) که در آن شاعر نه به دنبال جست‌وجوگری در باب فلسفه حیات و معنای انسان، بلکه مفتون و مسحور لحظه‌های لذت‌بخش شاعرانه است، و نیز بن‌مایه‌های فلسفی، اعتقادی و عرفانی موجود در این شعر را رسوبات ذهنی باقی‌مانده از عصرهای پیشین به شمار آوریم (حسن‌پور آلاشتی، ۱۳۸۴: ۲۶)، باز هم نمی‌توانیم منکر سرشت خیال‌انگیز و خصلت شهودی برآمده از جهان انتزاعی شعر سبک هندی بشویم و تجربیات سوررئالیستی این شعر را نادیده انگاریم.

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

مسئله اصلی تحقیق حاضر، معرفی وابسته‌های عددی در غزل سبک هندی، به‌عنوان نوعی از استعاره‌های مفهومی-هستی‌شناسی است که مهم‌ترین وظیفه آن، تجسم و تعیین امور انتزاعی است. برای انجام این تحقیق، از روش توصیفی و تحلیل محتوا استفاده شده است. فرایند این پژوهش، از طریق پاسخ‌گویی به این سؤالات محقق می‌شود: ۱- وابسته‌های عددی، چه نقشی در بیان تجربیات روحی شاعر سبک هندی و عینی‌کردن مفاهیم ذهنی وی برای مخاطب ایفا می‌کند؟ ۲- کدام بخش از وابسته‌های عددی، ابزاری برای مفهومی‌سازی امور انتزاعی و تجسم مفاهیم غیرمادی در شعر سبک هندی است؟ ۳- وابسته‌های عددی بیشتر در کدام گروه از انواع استعاره‌های مفهومی قرار می‌گیرند؟

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

وابسته‌های عددی در توصیف و مفهوم‌سازی انتزاعات عالم ذهن و هنر، به طرزی چشمگیر و هنجارگریز در شعر برخی از شاعران سبک هندی، خودنمایی می‌کند و توجه پژوهشگران بسیاری را نیز به خود جلب کرده است. تحقیقات مستقل و غیرمستقل بسیاری نیز در این خصوص انجام یافته است. خصلت منحصربه‌فرد وابسته‌های عددی در شعر این دوره، خاصیت و بُعد جسمانی بخشیدن به امور انتزاعی است. درک این موضوع برای شناخت هنری و معنایی شعر سبک هندی بسیار ضروری است و تحقیق حاضر آن را هدف خود قرار داده است.

۱-۳- روش تفصیلی تحقیق

برای انجام این تحقیق، نخست نمونه‌های مربوط به وابسته‌های عددی با الگوی «عدد + وابسته: مادی؛ معدود: انتزاعی»، در اشعار شاعران سبک هندی جست‌وجو و استخراج شد. برای صحت و دقت بیشتر و یافتن نمونه‌های شعری بیشتر جهت ارزیابی‌های دقیق‌تر، از نرم‌افزارهای «دُرَج» و «گنجور» استفاده شد. از مطالعه در دیوان‌های شاعران سبک هندی (مندرج در دُرَج) نظیر: اسیر، بیدل، جويا، سیدای نسفی، صائب تبریزی، فصیحی هروی، فیاض، قصاب کاشانی و واعظ قزوینی، حدود ۵۰۰ نمونه متناسب با موضوع مقاله استخراج شد. سپس این ابیات با دیوان‌های چاپی شاعران مقابله و ویرایش شد (فقط اشعاری در این مقاله آمده‌اند که مؤلف به دیوان چاپی شاعر آن دست یافت؛ و بقیه نمونه‌ها حذف شدند). به دلیل وجود ویژگی تقلید و تضمین و نیز تکرار مضمون و تصویر در شعر سبک هندی، از بسیاری از نمونه‌ها به چند نوع و شکل در میان ابیات وجود داشت، که این موارد هم حذف شدند و برای هر مفهوم‌سازی، آن نمونه زیباتر و بلیغ‌تر به‌گزین شد. سپس با توجه به کیفیات ماده و ویژگی‌های انواع استعاره‌های هستی‌شناختی، وابسته‌های عددی که برای مفهوم‌سازی در این نوع شعر استفاده شده است، تقسیم، طبقه‌بندی و تحلیل شد.

۱-۴- پیشینه تحقیق

شعر سبک هندی، به جهت ابتکارات هنری و برجستگی‌های زبانی در کنار شاخصه‌های فلسفی و مضامین انتزاعی، همواره مورد توجه محققان حوزه‌های مختلف فلسفی-عرفانی، هنری و ادبی بوده است و پژوهش‌های بسیاری برای نشان‌دادن خلاقیت‌های هنری، جهان‌فکری، زیبایی‌شناسی فلسفی و نیز رفع غموض و پیچیدگی‌های معنایی این نوع شعر انجام یافته است. دو هسته اصلی تحقیق حاضر -یکی استعارات مفهومی و دیگری وابسته‌های عددی- نیز در میان پژوهش‌های مربوط به شعر این دوره قابل‌رهگیری است.

اصطلاح «وابسته‌های عددی» را نخستین بار شفیعی کدکنی (۱۳۶۶) در کتاب «شاعر آینه‌ها» که به بررسی شعر بیدل اختصاص دارد، به کار برد و چهار الگوی ساختاری برای آن ترسیم کرد: ۱- عدد + وابسته: مادی؛ معدود: مادی ۲- عدد + وابسته: مادی؛ معدود: انتزاعی ۳- عدد + وابسته: انتزاعی؛ معدود: مادی ۴- عدد + وابسته: انتزاعی؛ معدود: کاردل ایلواری (۱۳۹۰) در مقاله «ساخت ترکیبات وابسته‌های عددی خاص در غزلیات بیدل»، ساختار دستوری وابسته‌های عددی را بازجسته و با تقسیم‌بندی کامل معرفی کرده است. در این تحقیق، بیشتر به جنبه زبانی این ترکیبات توجه شده است و به مبحث معنایی پرداخته نشده است. اسداللهی و علی‌منش (۱۳۹۷) در مقاله «بررسی روابط معنایی وابسته‌های خاص عددی و معدود در اشعار بیدل دهلوی» که یک تحقیق مفصل و چندبُعدی در موضوع وابسته‌های عددی شعر بیدل است، روابط معنایی بین عدد و معدود را شناسایی کرده‌اند؛ نظیر: تشبیه، تضاد، ابزار، زمان، ایجاد، لازمیت و...؛ و به این نتیجه رسیده‌اند که انتخاب وابسته‌های عددی در شعر بیدل، عامدانه و برای ایجاد تخیل و اندیشه‌های شخصی بیدل بوده است.

آنچه از مرور تحقیقات پیشین به دست می‌آید، بیانگر توجه پژوهشگران به دغدغه‌مندی اصلی شاعران سبک هندی، یعنی بیان تجربیاتشان از ورود در ساحه‌های تخیلی-انتزاعی و یافتن راهکارهایی برای تزریق اندیشه‌های تجربیدی در زبان به شکلی قابل‌فهم و اثرگذار بر مخاطب است. همچنین انواع ترکیبات بدیع و ازجمله وابسته‌های عددی که به شکلی هنجارگريزانه در زبان شعری این سبک خودنمایی می‌کند، به جهت ساختار دستوری، رابطه معنایی با معدود و گزینش از حدود محسوسات یا غیرمحسوسات، در کاوش‌های حوزه شعر سبک هندی، جایگاهی برای خود دارد. اما مسئله اصلی تحقیق حاضر، یعنی تحلیل وابسته‌های عددی به‌عنوان بخشی از استعارات مفهومی-هستی‌شناسی در ساختار غزلیات شاعران سبک هندی، تاکنون مورد توجه پژوهشگران نبوده است و ضرورت پرداخت به این مسئله، برای کشف‌های جدید از سازوکارهای ذهن و زبان استعاری این شاعران مشهود است.

۲- مبناى نظری تحقیق

در استعاره‌های هستی‌شناختی که گونه‌ای از استعارات مفهومی است، سخن از مفهوم‌سازی مجردات و امور انتزاعی با یاریگری از تجارب مادی و فیزیکی انسان است. «در این دیدگاه، استعاره‌ها نیز همچون زبان، نظام‌مند هستند» (Yu, 1998: 44). انسان به واسطهٔ بدن‌مندی خود که به او تجربهٔ اشغال فضا، دو گونهٔ طرح‌وارهٔ تصویری از جسمانیت و فضا به انسان می‌دهد و ذهن دارد. بدین ترتیب، داشتن بدن و تجربهٔ اشغال فضا، دو گونهٔ طرح‌وارهٔ تصویری از جسمانیت و فضا به انسان می‌دهد و ذهن انسان، آن را دستاویزی برای انطباق دو حوزهٔ مبدا و مقصد و نهایتاً درک و مفهوم‌سازی جهان قرار می‌دهد. «این طرح‌واره‌ها در عین تکرار، پویایی نیز دارند» (Yu, 1998: 23-24). مطابق با این دیدگاه، فرایند مفهوم‌سازی مبتنی بر طرح‌واره‌های تصویری، «در دو مرحله شکل می‌گیرد: ۱- شکل‌گیری طرح‌واره‌های تصویری مبتنی بر بدن‌مندی ۲- ساختارسازی برای مفاهیم ذهنی از طریق طرح‌واره‌های تصویری» (Kövecses, 2002: 72). به بیان دیگر، تجربهٔ بدن‌مندی، به ذهن ما امکان تسری مفهوم حجم و فضا را به مفاهیم انتزاعی می‌دهد و ذهن ما آن مفاهیم را بدین نحو ساختارمند می‌سازد. «استعاره‌های هستی‌شناختی به سه گروه تقسیم شده‌اند: ۱- استعاره‌های پدیده‌ای یا مادی: از جملهٔ استعاره‌هایی هستند که براساس تجربهٔ ما از اشیای مادی و ویژگی‌های فیزیکی محسوسات شکل می‌یابند. ۲- استعاره‌های ظرف: در این نوع از استعاره‌های هستی‌شناختی، اموری که در اصل فاقد حجم و درون و بیرون هستند، با این گروه از ویژگی‌های مادی تجسم‌سازی می‌شوند. ۳- استعاره‌های شخصیت‌بخشی: در این دسته از استعاره‌ها، مفهوم‌سازی از طریق نسبت‌دادن ویژگی‌ها و صفات انسان و سایر جانداران به مفاهیم انتزاعی شکل می‌گیرد» (Lakoff & Johnson, 1980: 50).

اغلب دیدگاه‌های فلسفی، دو دسته کیفیت برای ماده قائل‌اند: کیفیت اولیه و کیفیت ثانویه. کیفیات اولیه، آن دسته صفاتی هستند که اشیا ذاتاً آن را داراست و وابستگی به ادراک بشر یا موجود ادراک‌کنندهٔ دیگری ندارد؛ مثل حجم. اما کیفیات ثانویه، صفاتی از ماده هستند که به واسطهٔ موجودات مُدرک شناخته می‌شوند و عبارت‌اند از:

۱- وزن: از کیفیات مهم، نسبی و متغیر اجسام است و نتیجهٔ برآیند نیروی جاذبهٔ زمین بر اشیا است. ۲- اینرسی (*Inertia*)

۳- بُعد (*Distance*): یکی از ویژگی‌های مهم و مناقشه‌برانگیز اجسام است که در فیزیک نیوتنی به‌عنوان امری مطلق، و در فیزیک نسبیت به‌عنوان امری نسبی از کیفیات ماده معرفی می‌شود. انواع بُعد شامل این موارد است: درازا، پهنا، ارتفاع، عمق و زمان.

۴- جرم (*Mass*) ۵- حرکت (*Movement/Mobility*) ۶- نیرو (*Force*) (جینز، ۱۳۵۲: ۱۰۰-۱۲۰؛ اینشتاین، ۱۳۴۱: ۲۰۰-۱۰۰).

۲-۱- مفهوم‌سازی با وابسته‌های عددی در شعر سبک هندی

وابسته‌های عددی، با چهار الگوی مذکور (مادی-مادی / مادی-انتزاعی / انتزاعی-مادی / انتزاعی-انتزاعی) در متن اشعار سبک هندی چند تأثیر مهم داشته است: ۱- دست‌افزارهای بدیعی را که از شدت تکرار، دست‌فرسود می‌نمودند، تازه‌سازی کرده، و با انواع هنجارگریزی‌های صرفی و نحوی و بلاغی (که در تحقیقات پیشین مفصلاً بدان‌ها پرداخته شده است)، آفرینش‌های بدیع و خلاقانه‌ای را در محور هم‌نشینی و جانیشینی شعر سبک هندی موجب شده است. ۲- صفات و قیود تازه‌ای را در زبان شعری ابداع کرده است. ۳- بسیاری از ترکیب‌های تشبیهی، استعاری، کنایی و نمادهای مرده را با ترکیبات و نمادهای نو جانشین ساخته است. ۴- شکل‌های جدیدی از مبالغه و اغراق را در متن شعر ایجاد کرده است. ۵- شبکهٔ ظریف و گسترده‌ای از انواع تناسبات را در سطح زبانی و معنایی شعر ایجاد کرده است. ۶- با حضور خود، زمینه‌ساز انواع مضمون‌سازی‌ها و بازی‌های زبانی و ذهنی در شعر شده، بر ابهام شعری و اثرگذاری بیشتر آن بر اندیشه و عاطفهٔ مخاطب افزوده است.

اما تأثیر خاص و مهم یک گونه از انواع وابسته‌های عددی با الگوی «عدد + وابسته: مادی؛ معدود: انتزاعی»، در شعر سبک هندی، آن است که به گونه‌ای شاخص و هنری، توانسته است خواص فیزیکی و مادی را به عناصر ذهنی و غیرمادی نسبت

دهد؛ بدین ترتیب، وابسته‌های عددی، زمینه‌پرداز مفهوم‌سازی امور انتزاعی مورد نظر شاعران این سبک از عوالم خیالی و هنری و کشف و شهودهای ذوقی و چششی است. وام‌گیری خاصیت‌های متعلق به جسمانیت، از عالم محسوسات، گام نخست مفهوم‌سازی از طریق وابسته‌های عددی است؛ یعنی همان مرحله‌ای که در بحث استعاره‌های شناختی با عنوان طرح‌واره‌های تصویری از آن یاد شد. در گام دوم، ساختار فیزیکی وام‌گرفته‌شده از عالم مادی، به یک مفهوم غیرمادی نسبت داده می‌شود. آنچه از این انطباق عاید می‌شود، عینیت‌بخشی به جهان ذهنی و تجربه‌های خیالی و تجربیدی شخصی شاعر است.

در ادامه مطلب، با تفکیک خواص فیزیکی منجر به تشکیل طرح‌واره‌های تصویری، وابسته‌های عددی، تقسیم‌بندی شده و به نقش هریک از گروه‌ها در مفهوم‌سازی اشاره شده است:

۲-۱-۱- وابسته‌های عددی: استعاره‌های مادی-بعدی

وابسته‌های عددی، گاه فاصله آدمی را با مقاصد انتزاعی -که وصول به آن، جزو مبانی اصلی گفتمانی و ایدئولوژی دینی شعرای سبک هندی است- مفهوم‌سازی می‌کند. مادی‌سازی، از طریق دادن خاصیت مادی و جسمانی به باورهای فکری و اعتقادی، این مفاهیم را عینی‌سازی می‌کند و با زدودن رنگ غربت از آن، بر سهل‌الوصول بودن این اهداف و مقاصد -به شرط همت و طلب- تأکید می‌ورزد. در این گونه از وابسته‌های عددی، کنشی ترغیبی برای تحریک و انگیزش مخاطب برای گام‌نهادن در مسیری که برآمده از جهان ایدئولوژیک گوینده است، محسوس است:

۲-۱-۱-۱- وابسته‌های عددی: استعاره‌های مادی-بعدی مبین درازا

در این دسته، وابسته‌های عددی، خواص مادی مبین درازا هستند که طول مسیر (فاصله افقی) انسان تا مقاصد آرمانی -شهودی منظور و مقصود شاعر را متجسم می‌سازد؛ همچون بیت زیر که در آن شاعر -جویا تبریزی- مدعی است از دل آدمی تا مقر وحدت، «یک کوچه راه» است و با این روش، مفاهیمی چون «دل» و «او» را نیز اموری بسیار عادی و قابل درک و دریافت جلوه می‌دهد:

تا در دل‌ها از او جویا، بود «یک کوچه راه» دم به دم آن کس که همچون نای زاری پیشه کرد

(جویا تبریزی، ۱۳۳۷: ۵۶۸)

صائب تبریزی نیز طول مسافت بین نغمه (موسیقی-دعا) و خدا را «یک کوچه راه» معرفی می‌کند و با این انتخاب، مجموعه این مفاهیم بعید و غیرمحسوس (خدا، وصال روحانی) را در قالبی مأنوس و ملموس می‌نمایاند:

ز نغمه تا خدا یک کوچه راه است بر این حرف بلندم نی گواه است

(صائب، ۱۳۷۱: ۱۰۵۹)

بیدل و صائب ادعا می‌کنند که طول مسیر گذشتن از «تعلقات/گرفتاری» دنیوی و رسیدن به آزادی و فراغ روحانی، فقط «یک گام» است و با این ریزه‌کاری زبانی مفهوم‌ساز، مسئله‌ای پیچیده و ذهنی از مؤلفه‌های اندیشگانی خود را با قیاس‌های مادی، یک مفهوم قابل دسترسی و حسی برای مخاطب می‌سازند:

گاهی نیز با این گروه وابسته‌های عددی، فاصله بعیدی که میان انسان و «اصل» او افتاده است، تعریف و بازنمایی می‌شود:

پرتو خورشید جز در خاک نتوان یافتن «یک زمین و آسمان» از اصل خود دوریم ما

(بیدل، ۱۳۴۲: ۴۴)

۲-۱-۱-۲- وابسته‌های عددی: استعاره‌های مادی-بُعدی مبین ارتفاع

این ذهنیت که عالم حقیقت، بالادستِ عالم امکان قرار دارد، در تمام اندیشه‌های فلسفی-دینی از مُثل افلاطونی تا بینش عرفانی-اسلامی مشهود است. شاعر سبک هندی، فاصله (عمودی) آدمی از این مقصد فرادستانه را با مقیاس‌های مادی، عینی و تجربی، نزدیک و زودیاب می‌نمایاند:

گر بسود پاک، شست اخلاصت
از تو تا عرش «یک سر تیر» است
(واعظ قزوینی، ۱۳۸۳: ۳۱۱)

زین قفس تا آشیانت «نیم پرواز» ست و بس
بال همت بر نمی‌افشانی ای بسمل چرا؟
(بیدل، ۱۳۴۲: ۱۶۱)

۲-۱-۲- وابسته‌های عددی: استعاره‌های مادی / شخصیت‌بخشی مبین زمان

یکی دیگر از ابعاد فیزیکی پدیده‌های مادی، زمان و مدت وقوع امر انتزاعی است. شاعران سبک هندی، علاوه بر آنکه طول و ارتفاع مسیر تا مقصد مخزن‌الاسرار را با خواص مادی آشنایی‌سازی کرده‌اند، زمان اتصال به این مقاصد را نیز با استفاده از طرح‌واره‌های تصویری مادی، ساختارسازی کرده‌اند. مفاهیمی که با این روش، عینی‌سازی و آسان‌نمایی می‌شود، از دشوارترین و مناقشه‌برانگیزترین مفاهیم فلسفی است؛ نظیر اتصال به نقطه وحدت یا خلق از عدم و زنده شدن پس از مرگ:

به «نیم چشم زدن» وصل مقصد است اینجا
شرار ما نکشد زحمت ره و فرسنگ
(بیدل، ۱۳۴۲: ۹۴۲)

این هستی باطل چو شرر محض نمودست
«یک چشم زدن» ره ز عدم تا به وجودست
(صائب، ۱۳۷۱: ۹۹)

از دل، بر او نامه به «یک چشم زدن» برد
با مرغ نظر جرئت پرواز دگر بود
(اسیر شهرستانی، ۱۳۸۴: ۸۹)

طی شد به وهم عمر چه دنیا چه آخرت
زین «یک نفس تپش» به کجاها زدیم پا
(بیدل، ۱۳۴۲: ۱۱۷)

بیدل ضمن توصیه به بیداری از خواب غفلت، برای این بیداری مطلوب، کوتاه‌ترین زمان را هم غنیمت می‌شمرد و در مقام تبیین چنین طول زمانی، از مقیاس «یک مژه» (به اندازه یک مژه زدن) استفاده می‌کند:

هر خار و گل آیینـــه تعظیم بهار است
ای کوفته خواب گران «یک مژه» برخیز
(بیدل، ۱۳۴۲: ۸۵۳)

جایی دیگر، فرصتی به اندازه «یک آغوش‌وار» برای وصل، تمنا می‌کند:

چشمی به خود گشوده‌ام و رفته‌ام ز خویش
ممنون فرصتم به یک آغوش‌وار وصل
(همان، ۹۵۷)

همچنان که مثال‌ها نشان می‌دهد، تمامی این واحدهای اندازه‌گیری شاعرانه، محصول تجربه بدن‌مندی آدمی است. در این دسته از وابسته‌های عددی، از این حیث که وابسته در ترکیبات مذکور، اغلب صفت یا عضو انسانی-حیوانی است، می‌توان آن را از نوع استعاره‌های هستی‌شناختی شخصیت‌بخشی نیز به شمار آورد.

۲-۱-۳- وابسته‌های عددی: استعاره‌های مادی-وزنی

وزن، که از خواص فیزیکی ماده است، با وابسته‌های عددی برای مفاهیم ذهنی، ساخته و پرداخته می‌شود:

می‌کشد با آنکه بار «یک جهان دل» را به دوش	سرو آزادم ببین نام خدا چو سون می‌رود
	(جويا تبریزی، ۱۳۳۷: ۵۳۹)
«یک کاروان کرشمه» یوسف برانست بار	هر نقطه‌ای کوه در ورقم بینواترست
	(فصیحی هروی، ۱۳۸۳: ۱۶۱)

در بیت زیر، صائب برای نشان‌دادن وزن مفهوم ذهنی «زور»، از وابسته عددی «صد من» استفاده می‌کند که از مقیاس‌های رایج وزنی است:

نباید سرکشی در طبع پیران گران‌تمکین	به صد من زور بردارد ز جا طفلی کمانی را
	(صائب، ۱۳۶۴: ۲۲۱)

۲-۱-۴- وابسته‌های عددی: استعاره‌های ظرف-حجم

یکی از هنری‌ترین و پربسامدترین کارکردهای مفهوم‌سازانه وابسته‌های عددی، استفاده از این ابزارها برای نشان‌دادن حجم و ظرف مادی است که امور غیرمادی نظیر غم، حسرت، دلنگی، اعتبار، عجز، لذت و... را در بر می‌گیرند؛ از جمله اعتبار جسمانی و مادی بخشیدن به مفهوم انتزاعی «لذت»، با مقیاس «صد بوسه» که در بیت زیر به کار رفته است. در این بیت، تضاد معنایی موجود بین بوسه و دشنام، یک تصویر پارادوکسی جالب توجهی ایجاد کرده است:

از مذاق ناز اگر غافل نباشد کام شوق	می‌توان صد بوسه لذت بردن از دشنام‌ها
	(بیدل، ۱۳۴۲: ۲۰۰)

اغراق، از دلالت‌های ضمنی این دسته وابسته‌های عددی است و با این ویژگی مضاعف، برخی از وابسته‌های عددی بر حجم بسیار بزرگ امر انتزاعی اشاره دارند (مثل یک جهان اندوه یا یک لاله‌زار سودا) و برخی دیگر در کوچکی حجم مفهوم ذهنی مبالغه می‌کنند (یک سر مو، یک جرعه، یک قلم). البته اغراق موجود در این وابسته‌های عددی -که تقریباً تمامی آن‌ها مقیاس‌های غیرواقعی و غیراستاندارد هستند- به جهت تجربی و حسی بودن، مکملی برای شکل‌گیری ذهنیت تجسم‌یافته است. همچنان که از شواهد مشخص است، این دسته از وابسته‌های عددی، مفاهیم انتزاعی از نهادهای اجتماعی، فرهنگی یا مناسبات اخلاقی را با کیفیات مادی عینیت بخشیده‌اند، اما در این گروه هم، سهم اندیشه‌های تجریدی-فلسفی بازنمون‌شده، بیشتر از دیگر ساحت‌ها است:

«صد کوچه خیال» است غبار نفس اینجا	تا سیر گریبان به چه اندیشه دواند
	(بیدل، ۱۳۴۲: ۷۵۰)
کرده جا در تنگنای سینه‌ام «یک شهر غم»	مصر دردم از عزیزان یاد می‌آید مرا
	(جويا تبریزی، ۱۳۳۷: ۲۸۵)
جهان یک کوچه باغ زخم شد از خنجر نازت	نگاهت چند بندد بر کمر تیغ تغافل را
	(سیدای نسفی، ۱۹۹۰: ۱۹۷)
طریق دلربایی «یک جهان نیرنگ» می‌خواهد	به حسن محض نتوان پیش بردن نازینی‌ها
	(بیدل، ۱۳۴۲: ۱۴۵)

«یک بغل داغ» در گریب — نام (جويا تبریزی، ۱۳۳۷: ۶۴۵)	ریخت دردت چ — و غنچه لاله
«یک لاله زار نسخه سودا» نوشته‌ایم (بیدل، ۱۳۴۲: ۹۹۰)	بر سینه داغ‌های تمنی — نوشته‌ایم
فسرده صد در و دشت از همین «یک آبله تنگی» (همان: ۱۳۳۸)	فضای گون و مکان با دل گرفته چه سازد؟
«یک سر م — اعتبار» ی نیستش (جويا تبریزی، ۱۳۳۷: ۷۱۳)	هر ک — دل در زلف یاری نیستش
کوهکن شد رنجه از سرینجه بازوی خویش (فیاض لاهیجی، ۱۳۷۳: ۲۵۰)	در محبت «یک سر مو عجز» و صد عالم هنر
به خون رنگین نگرده بال و پر، تیر هوایی را (صائب، ۱۳۶۴: ۴۳۳)	نباشد «یک قلم تأثیر» با آه هوسناکان
گرد چندین مذهب از «یک جرعه مشرب» نشست (بیدل، ۱۳۴۲: ۵۹۲)	می کشی ک — و آسودیم از تشویش وهم

پاره‌ای از استعاره‌های ظرف، با بار عاطفی و جنبه هنری قوی انعکاس یافته و چند تصویر ضمنی در خلال آن مشاهده می‌شود؛ مثل انتخاب حجم «یک سجده» در بیان اندازه حسرت شاعر، یا فضایی که پیشانی در سجده پر می‌کند (یک جبهه) برای بیان نهایت نیازمندی و مشتاقی به توجه معشوق (استرحام)؛ در این مثال‌ها به خوبی می‌توان ساخت طرح‌واره تصویری مبتنی بر بدن‌مندی را مشاهده کرد:

«یک سجده وار حسرت» آن آستانه‌ام (بیدل، ۱۳۴۲: ۹۰۷)	خاکم به باد رفت و نرفت از جبین شوق
«یک جبهه نیاز» و هزار آستانه‌ام (همان: ۹۱۶)	عجزم چو سایه بر در دیر و حرم نشاند
از نم «یک جبهه خجلت» آب چندین کوثرم (همان: ۹۲۵)	انفعال جرم سامان بهشتی دیگر است

با این روش، شاعر با یاری گرفتن از کیفیات مادی، با تشبیهی ضمنی، طرح‌واره‌های تصویری را شکل می‌دهد که به مفهومی ذهنی همچون دل، ظرفی مادی می‌بخشد و آن را در حجم‌هایی نظیر «یک آینه‌وار» و «یک آبله (تاول)» و «یک پرده تنک‌تر ز حباب» می‌نمایاند:

به این یک آبله دل چون نفس عمریست می‌لنگم (بیدل، ۱۳۴۲: ۲۱۳)	بینم تا کجا منزل کند سعی ضعیف من
که چون تمثال یک آینه‌وارم گل شود پیدا (همان: ۱۰۶)	ره آوارگی عمریست می‌پویم نشد یارب
یک پ — رده تنک‌تر ز حباب است دل ما (همان: ۵۶)	پی — راهن ما کسوت عربانی دریاست

بعضی از وابسته‌های عددی یا مقیاس‌های شاعرانه مبین حجم برای مفاهیم انتزاعی، مکرراً در مواضع مختلف و برای مفهوم‌سازی امور ذهنی مختلف نظیر: یاری، بی‌تابی، حیرانی، بالیدن، شکفتن، شادی و... استفاده شده‌اند. از زیباترین و هنجارگريزانه‌ترین نمونه‌ها برای این دسته از وابسته‌های عددی، مواقعی است که مفاهیم انتزاعی (معدودها)، شکل صفت تفضیلی یافته‌اند (یک پیرهن یارانه‌تر - یک پرده بی‌تابانه‌تر). از «وابسته‌های عددی: استعاره‌های حجمی» پرتکرار، می‌توان به پیرهن، پرده، تپش، دهان و... اشاره کرد:

یا ترا «یک پیرهن یارانه‌تر» بایست بود	یا مرا «یک پرده بی‌تابانه‌تر» بایست داشت (فیاض لاهیجی، ۱۳۷۳: ۱۴۹)
چو بر من رفت عکس عارضش در عین بی‌تابی	شدم در دیدنش «یک پیرهن زآینه حیران‌تر» (قصاب کاشانی، ۱۳۶۳: ۷۸)
شعله بی‌مایه‌ام با خار و خس در دار و گیر	خورده‌ام صد زخم تا «یک پیرهن بالیده‌ام» (صائب، ۱۳۶۸: ۳۱۸)
از تنگنای غم، دل، بیرون نیاید آسان	خون خورده غنچه عمری، تا «یک دهان شکفته» است (همان، ۱۳۷۱: ۷۰)
چو موج‌گوهر از من «یک تپش جرئت» نمی‌بالد	جنون ناتوانان شور آرامیده‌ای دارد (بیدل، ۱۳۴۲: ۵۳۰)

متعلقات آتش، نظیر اخگر، شرر، شعله و داغ نیز از جمله ظرف‌های پرتکرار برای ایجاد مفهوم حجم و اندازه برای امور ذهنی (راحتی، رسوایی، بی‌طاقتی و...) است:

سوختم صد رنگ تا «یک داغ راحت» دیده‌ام	پیکر افسرده‌ام خاکستر صد گلخن است (همان: ۳۷۳)
«یک شرر بی‌طاقتی» هر جا پسر افشانند ز دل	نیست ممکن گر بیندی راه جولانش ز سنگ (همان: ۹۴۵)
بوی می «صد شعله رسوا» شد که با صبح‌الست	یک شرر چشمک به روی پنبه مینا زدیم (همان: ۱۰۲۹)

۳- نتیجه‌گیری

این تحقیق نشان داد که وابسته‌های عددی با الگوی «عدد + وابسته: مادی؛ معدود: انتزاعی» با صورت‌سازی کیفیات مادی از قبیل: بُعد، وزن، زمان و حجم به امور ذهنی و تجربیدی، بیشتر برای مفهوم‌سازی این امور در شعر شاعران سبک هندی وارد شده است؛ یعنی وام‌گیری از جهان محسوسات برای تجسم غیرمحسوسات. به همین دلیل، این دسته از وابسته‌های عددی را می‌توان بخشی از استعاره‌های هستی‌شناختی در شعر سبک هندی به شمار آورد. شکل‌گیری این استعاره‌ها در شعر سبک هندی، تابعی از تجربه زیسته بدنی است. شرح تجربیات بدنی یا دریافت‌های ادراکی براساس تجربه بدن‌مندی، که پایه و مایه تشکیل طرح‌واره‌های تصویری است، گام نخست از فرایند مفهوم‌سازی با وابسته‌های عددی را تشکیل می‌دهد. گام دوم، ساختارسازی و عینیت‌بخشی به مفاهیم انتزاعی در انتطابق با طرح‌واره‌های تصویری است. نتایج جزئی‌تر حاصل از تحقیق حاضر، بدین شرح گزارش می‌شود:

وابسته‌های عددی با کارکرد استعاره‌های هستی‌شناختی، بیشتر برای مفهوم‌سازی عناصری از حوزه‌های فلسفی و ایدئولوژیک و تجربیات تجریدی شاعر در شعر سبک هندی وارد شده است.

براساس نمونه‌های به‌دست‌آمده (و مندرج در متن مقاله) وابسته‌های عددی (با الگوی مذکور) در شعر سبک هندی، بیشتر در شکل استعاره‌های هستی‌شناختی ظرف و مادی یافت می‌شود؛ استعاره‌های شخصیت‌بخشی (تشخیص) در نوبت بعدی است.

براساس نمونه‌های به‌دست‌آمده (و مندرج در متن مقاله) در میان استعاره‌های هستی‌شناختی، تخصیص کیفیات مادی به ترتیب اولویت حجم، درازا، زمان، ارتفاع و وزن به امور ذهنی، به نیت مفهوم‌سازی، در شعر سبک هندی از فراوانی بیشتری برخوردار است.

وابسته‌های عددی با سایر ارکان عبارت، شبکه‌ظریف و بسیار گسترده‌ای از انواع تناسبات را ایجاد کرده است. تشبیهات مضمور و اغراق، از دلالت‌های ضمنی موجود در این نوع مفهوم‌سازی است.

همچنان که ذکر شد، در نمونه‌ها، پاره‌ای از وابسته‌های عددی/استعاره‌های هستی‌شناختی به شکل تکرارشونده در شعر شاعران این سبک دیده می‌شود؛ مثل یک پیراهن، یک پرده، یک تپش، یک شعله و

۴- منابع

اسداللهی، خدابخش؛ علی‌منش، ولی. (۱۳۹۷). بررسی روابط معنایی وابسته‌های خاص عددی و معدود در اشعار بیدل دهلوی، *فنون ادبی*، ۱۰(۱)، پیاپی ۲۲: ۱۷-۳۲.

اسیر شهرستانی، میرزا مؤمن. (۱۳۸۴). *دیوان غزلیات*، به کوشش غلامحسین شریفی ولدانی. تهران: میراث مکتوب.

اینشتاین، آلبرت. (۱۳۴۱). *مقالات فلسفی اینشتاین*، ترجمه محمود صاحب. تهران: پیروز.

بیدل دهلوی، عبدالقادر. (۱۳۴۲). *دیوان*، دوجلدی، تصحیح خال محمد خسته و خلیل‌الله خلیلی. د پوهنی وزارت دارالتألیف و ریاست.

جویا تبریزی. (۱۳۳۷). *کلیات*، به اهتمام محمد باقر. لاهور: دانشگاه پنجاب.

جینز، جیمز هاپوود. (۱۳۵۲). *فیزیک و فلسفه*، چاپ ۲. ترجمه علیقلی بیانی. تهران: کتاب‌های جیبی.

حسن‌پور آلاشتی، حسین. (۱۳۸۴). *طرز تازه*. تهران: سخن.

سیدای نسفی. (۱۹۹۰). *دیوان*، زیر نظر اعلان خان افصح‌زاد. دوشنبه: دانش.

شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۶۶). *شاعر آینه‌ها*. چاپ ۱۲، تهران: آگاه.

صائب تبریزی، محمدعلی. (۱۳۶۴). *دیوان*، جلد اول، به کوشش محمد قهرمان. تهران: علمی و فرهنگی.

صائب تبریزی، محمدعلی. (۱۳۷۱). *دیوان*، جلد دوم، به کوشش محمد قهرمان. تهران: علمی و فرهنگی.

صائب تبریزی، محمدعلی. (۱۳۶۸). *دیوان*، جلد پنجم، به کوشش محمد قهرمان. تهران: علمی و فرهنگی.

فصیحی هروی، فصیح‌الدین. (۱۳۸۳). *دیوان*، تصحیح ابراهیم قیصری. تهران: امیرکبیر.

فیاض لاهیجی، عبدالرزاق. (۱۳۷۳). *دیوان*، تصحیح جلیل مسگرنژاد. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

قصاب کاشانی، سعید. (۱۳۶۳). *دیوان*، مصحح جواهری وجدی. تهران: سنایی.

کاردل ایلواری، رقیه. (۱۳۹۰). ساخت ترکیبات وابسته‌های عددی خاص در غزلیات بیدل، بهار ادب، ۴(۴)، پیاپی ۱۴، ۳۰۱-۳۱۲.

واعظ قزوینی، محمد رفیع. (۱۳۸۳). دیوان، به اهتمام اصغر علمی. تهران: ما.

Kövecses, Zoltán. (2002). **Metaphor: A Practical Introduction**. New York: Oxford University Press.

Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). **Metaphors We Live By**. Chicago: Univ. of Chicago Press.

Yu, Ning. (1998). **The Contemporary Theory of Metaphor**. Amsterdam: John Benjamin. B. V. Ruutledge.

